

Deugt de natuur?

Over 'ecologische bekering' en de rol van de theologie Theologie en duurzaamheid na *Laudato si*

Deugt de natuur? Dat wil zeggen: is de natuur goed? Maar ook: leidt natuurervaring tot 'deugdzaam' gedrag? Is dat wat *Laudato si* bedoelt met 'ecologische bekering'? En wat is dan dat deugdzaam gedrag?

Met *Laudato si* heeft paus Franciscus kerk en theologie weer nadrukkelijk op het podium van het milieudebat geplaatst. En omgekeerd. Precies wat het netwerk Theologie en Duurzaamheid wilde. Zijn we dus waar we wezen moeten?

Laudato si geeft richting aan. Het gaat om een beweging naar 'integrale ecologie'. De encycliek benadrukt dat duurzaamheid niet alleen een natuurwetenschappelijke of een economische kwestie is, maar ook een morele, spirituele en culturele. Maar zoals het goede theologie betaamt, roept *Laudato si* ook weer allerlei vragen op.

Heeft de theologie op dit terrein eigenlijk werkelijk iets te zeggen? En hoe verhoudt zich dat dan tot het dominante natuurwetenschappelijke en economische verhaal over natuur en duurzaamheid? De vraag is of die verhalen probleemloos met elkaar sporen of dat ze elkaar over en weer uitdagen. Is 'ecologische bekering' niet een verwarring van disciplines en categorieën?

Op het eerste gezicht houden 'integrale ecologie' en 'ecologische bekering' niet meer in dan een pleidooi voor integraal en inclusief denken op het terrein van ecologie en economie, mens en natuur, armoede en milieu en een dringende oproep een ecologische catastrofe af te wenden. Maar is er theologisch gezien niet meer te zeggen over wat integraal en inclusief denken en bekering inhouden?

De vraag is bijvoorbeeld wat 'integraal en inclusief' in de praktijk betekent voor de verhouding tussen de belangen van mensen en de grenzen van de natuur. In welke zin zouden die grenzen normatief kunnen zijn? En zegt een 'theologie over integrale ecologie' iets over de verhouding tussen individuen en de gemeenschap, of deze nu menselijk of ecologisch is? Zijn mensen, nu en later, unieke individuen en dieren en planten slechts concurrenten van elkaar en instrumenten in het voortbestaan van de soort? Behelst 'ecologische bekering' vooral individuele inkeer of juist ook gemeenschappelijke structurele verandering?

Vaak staat daarbij negatief alarmisme over de ondergang van groepen mensen of juist de teloorgang van de natuur tegenover positief idealisme over de mens die uiteindelijk toch het goede wil. En politiek en technologisch activisme - alle hens aan dek - staan tegenover contemplatie op het goede en schone van mens en natuur. Maar zijn beide niet nodig om tot bezonnen actie te komen die haalbaar, effectief én vol te houden is? Om tot duurzaam handelen te komen, dus?

Is het de daadwerkelijke natuurervaring die 'duurzaam handelen' op gang kan brengen? Doet de natuur ons deugd? Of is het toch God die 'deugt'? Wat is eigenlijk de verhouding tussen het handelen van mensen en dat van God?

Het netwerk Theologie en Duurzaamheid ziet *Laudato si*, kortom, niet als een eindpunt, maar als een oproep om dóór te denken. En daarnaar te handelen. Dat is wat het netwerk beoogt op het seminar 'Deugt de natuur?', in gesprek tussen theologen, natuurwetenschappers en filosofen.

10:00 Opening door gespreksleider(s) Nini Valetton en Christiaan Hogenhuis

10:10 **Laudato si en het actuele milieudebat: een plaatsbepaling** door Jan Boersema
Ruimte voor enkele vragen

10:30 **Ronde 1: Heeft de theologie iets te zeggen over natuur en duurzaamheid? Is 'schepping' (geloof en theologie) een narratief en 'natuur' (natuurwetenschap) niet?**

Een stellingname door Erik Borgman

Daarna discussie, eerst in een kleine kring Jan Boersema en Arine Benschop; daarna in ruimere de kring, onder andere aan de hand van de (vervolg)vragen:

- Wat bedoelen we nu eigenlijk met 'narratief'? En met wetenschap?
- Bestaan (natuurwetenschappelijke) feiten? Zo ja, in welke zin? Zo nee, wat betekent dat?
- Of 'bestaan' feiten alleen binnen een bepaalde context die bepaald wordt door de tijd, de ontwikkelingen, onze reacties daarop, onze wereldbeelden etc.?
- Om wat voor 'narratieven' gaat het dan? Van schepping, evolutie, darwinisme, ecologie, klimaatverandering?
- Wat zijn dat voor narratieven?
 - Een narratief van systemen versus een van relationaliteit en giften?
 - In het geval van schepping: een narratief van een oorspronkelijke harmonie? Van zondeval? Van de oorsprong van het kwaad? Van de worsteling van mensen met de vraag hoe het toch kan dat we 'het kwade' doen maar vaak niet willen?
 - En bij 'natuur' en darwinisme: van aanpassing via selectie in een omgeving van schaarste en een onderling strijd om te overleven? Van eten en gegeten worden? Zijn wij allemaal concurrenten van elkaar, of zelfs instrumenten voor elkaar? (Dat is wat de katholieke sociale leer expliciet bestrijdt)? Of gaat het juist in essentie om symbiose? Leven en doen/laten leven? Leven wij als het ware net zo goed vóór elkaar als ván elkaar? En is dit dan iets anders dan 'ubuntu'?
 - En 'ecologie'? Wat zou dat voor narratief zijn? Van 'alles staat in relatie tot elkaar en houdt elkaar in en door die relatie in stand'? Betekent die relatie zoveel als betrokkenheid en verbondenheid, of zelfs solidariteit? Of gaat het simpelweg om zoiets als 'wederkerige instrumentaliteit/functionaliteit'? (ik gebruik jou en jij gebruikt mij en daar worden we in zekere zin allebei beter van; vgl. symbiose). Is dat iets anders dan verlichte egocentriciteit, verlicht eigenbelang?
- In hoeverre kunnen beide 'narratieven' met elkaar verbonden worden?

11:30 Pauze

11:45 **Ronde 2: Is de natuur Goed?**

Twee stellingnames, door Gijsbert van den Brink en Palmyre Oomen

Gevolgd door discussie aan de hand van (vervolg)vragen:

- Wat is goed? Harmonie? Strijd? Aanpassing via selectie? Voortijdige dood?

- Is de natuur dan ook normatief? In welke zin (vgl. Natuurwet en scheppingsordinantiën)? Ook t.a.v. man-vrouwverhoudingen bijvoorbeeld? Seksualiteit? Bepaalt de natuur ook wat goed handelen is?
- Hoe ver reikt het natuurlijke? Alleen het fysieke? Of ook het psychische? Is dan niet ook cultuur natuur? Is de mens niet integraal deel van de natuur?
- Wat zegt dat dan over de positie van de mens in de natuur? T.o.v. God? Wat zegt het over de prioriteit van het menselijke/sociale (en dus ook kwesties van armoede en welvaart)? En in hoeverre komt dat in (de ontvangst van) *Laudato si* naar voren?

12:45 Lunchpauze

14:00 **Ronde 3: Leidt natuurervaring tot deugzaam gedrag? Mystiek tot ethiek? Tot 'ecologische bekering'?**

Een (geleid) tweegesprek tussen Guy Dilweg en Lieve Troch

(met geleidelijk meer ruimte voor de grotere kring van deelnemers)

Vervolg vragen:

- Hoe ecologisch was Franciscus eigenlijk (zie het Zonnelied)? En zijn de Franciscanen?
- Wat houdt bekering eigenlijk in? In het Engels en Italiaans is sprake van conversion(e); dat betekent eerder verandering, transformatie, transitie en wedergeboorte, overgang dan omkering. Eerder een nieuwe richting kiezen dan terugkeer naar iets ouds. En misschien minstens zoveel structurele verandering als individuele geestelijke inkeer. Heeft het theologische verhaal over natuur en duurzaamheid dan misschien eerder te maken met 'verlossing' en 'tot je bestemming komen' dan met 'schepping'? Of gaat 'schepping' daar eigenlijk over? Gaat het bij 'ecologische bekering' eerder om nieuwe en steeds ruimere gemeenschapsvorming dan om terugkeer naar een (vermeende) verloren harmonie? Eerder om bevrijding uit patronen en structuren van onderdrukking en uitbuiting dan om zuinig omgaan met de natuur?
- Wat is de verhouding tussen denken en doen, reflectie en actie, droom en daad? Heeft de theologie daarover iets extra's te zeggen?
- Welke rol speelt natuurervaring hierbij? Moet je, moeten we, moeten machthebbers eerst voldoende 'geraakt' worden voordat duurzaam handelen kan inzetten?

15:00 Pauze

15:15 **Ronde 4: Hóe deugt de natuur?**

Concluderende positiebepalingen, door Erica Meijers, Jan Boersema en Toine van der Hoogen,

over de consequenties van de voorgaande discussies voor onze praktische omgang met actuele maatschappelijke vragen (zoals de reactie op klimaatverandering in relatie tot economische ontwikkeling en welvaart, de omgang met technologie in landbouw en medische zorg, de omgang met gender, seksualiteit en seksuele voorkeur, de reactie op bevolkingsgroei e.d) gevolgd door discussie, met als vervolgvragen:

- Leidt de natuur(ervaring) in een bepaalde richting (vgl. ronde 3 over natuurervaring en ronde 2 over normativiteit van de natuur)? Leiden feiten tot 'waarden en normen'? (vgl. ronde 1 over natuurwetenschap als narratief)?
- Tot wat voor handelen leidt een 'ecologische bekering'? Ascese? Verantwoordelijk activisme? Structurele maatregelen? (vgl. ronde 3 over droom en daad)

- Zegt het voorgaande (schepping e.d. als narratief, de goedheid van de natuur, de rol van natuurervaring en mystiek, de rol van instituties) ook iets over de verhouding tussen het handelen van de mens en het handelen van God?
- Moeten we eigenlijk vooral iets doen, of eerder iets laten? Eerder bidden en vertrouwen dan handelen? Geduldige haast?

16:15 **Afrondende reflectie** door Joris Vercammen

16:30 Afsluiting en borrel

Datum

Vrijdag 11 november

Plaats

Het Huis Utrecht

Mede mogelijk gemaakt door Kerk en Wereld